

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

śrīmadrāmāyaṇē vālmīkiyē ādikāvyaē ayōdhyākāṇḍē

॥ saptapañcāśaḥ sargaḥ ॥

This document has been prepared by

Sunder Kidāmbi

with the blessings of

śrī raṅgarāmānuja mahādēśikan

His Holiness śrīmad āṇḍavan śrīraṅgam

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ saptapañcāśaḥ sargaḥ ॥

sumantrasyāyōdhyāyāṃ parāvartanaṃ tasya mukhataḥ
śrīrāmasya sandēśaṃ śrutvā paurāṇāṃ vilāpō daśarathasya
kausalyāyāśca mūrchāntaḥpurasthānāṃ rājñīnāmārtanādaśca

kathayitvā tu duḥkhārtaḥ
sumantrēṇa ciraṃ saha |
rāmē dakṣiṇakūlasthē
jagāma svagrhaṃ guhaḥ || 2.57.1 ||

bharadvājābhigamaṃ
prayāgē ca sabhājanam |
ā girērgamaṃ tēṣāṃ
tatrasthairabhilakṣitam || 2.57.2 ||

anujñātaḥ sumantrō'tha
yōjayitvā hayōttamān |
ayōdhyāmēva nagarīṃ
prayayau gāḍhadurmanāḥ || 2.57.3 ||

sa vanāni sugandhīni
saritaśca sarāṃsi ca |

paśyan yattō yayau śīghraṃ
grāmāṇi nagarāṇi ca || 2.57.4 ||

tataḥ sāyāhnasamayē
dvitīyē'hani sārathiḥ |
ayōdhyāṃ samanuprāpya
nirānandāṃ dadarśa ha || 2.57.5 ||

sa śūnyāmiva niḥśabdāṃ
dṛṣṭvā paramadurmanāḥ |
sumantraścintayāmāsa
śōkavēgasamāhataḥ || 2.57.6 ||

kaccinna sagajā sāśvā
sajanā sajanādhipā |
rāmasantāpaduḥkhēna
dagdhā śōkāgninā purī || 2.57.7 ||

iti cintāparaḥ sūtō
vājibhiḥ śīghrayāyibhiḥ |
nagaradvāramāsādya
tvaritaḥ pravivēśa ha || 2.57.8 ||

sumantramabhidhāvantaḥ
śataśō'tha sahasraśaḥ |
kva rāma iti pṛcchantaḥ
sūtamabhyadravan narāḥ || 2.57.9 ||

tēṣāṃ śaśaṃsa gaṅgāyā -
mahamāpṛcchya rāghavam |

anujñātō nivṛttō'smi

dhārmikēṇa mahātmanā || 2.57.10 ||

tē tīrṇā iti vijñāya

bāṣpapūrṇamukhā narāḥ |

ahō dhigiti niḥśvasya

hā rāmēti vicukruśuḥ || 2.57.11 ||

śuśrāva ca vacastēṣāṃ

vṛndaṃ vṛndaṃ ca tiṣṭhatām |

hatāḥ sma khalu yē nēha

paśyāma iti rāghavam || 2.57.12 ||

dānayaajñavivāhēṣu

samājēṣu mahatsu ca |

na drakṣyāmaḥ punarjātu

dhārmikaṃ rāmamantarā || 2.57.13 ||

kiṃ samarthaṃ janasyāsyā

kiṃ priyaṃ kiṃ sukhāvaham |

iti rāmēṇa nagaraṃ

pitṛēva paripālitaṃ || 2.57.14 ||

vātāyanagatānāṃ ca

strīṇāmanvantarāpaṇam |

rāmamēvābhitaptānāṃ

śuśrāva paridēvanām || 2.57.15 ||

sa rājamārgamadhyēna

sumantraḥ pihitānanaḥ |

yatra rājā daśaratha -

stadēvōpayayau gṛham || 2.57.16 ||

sō'vatīrya rathācchīghraṃ

rājavēśma praviśya ca |

kakṣyāḥ saptābhicakrāma

mahājanasamākulāḥ || 2.57.17 ||

harmyairvimānaiḥ prāsādai -

ravēkṣyātha samāgatam |

hāhākārakṛtā nāryō

rāmādarśanakarśitāḥ || 2.57.18 ||

āyatairvimalairnētrai -

raśruvēgapariplutaiḥ |

anyōnyamabhivikṣantē -

'vyaktamārtatarāḥ striyaḥ || 2.57.19 ||

tatō daśarathastrīṇāṃ

prāsādēbhyastatastataḥ |

rāmaśōkābhitaptānāṃ

mandaṃ śuśrāva jalpitam || 2.57.20 ||

saha rāmēṇa niryātō

vinā rāmamihāgataḥ |

sūtaḥ kiṃ nāma kausalyāṃ

krōśantīṃ prativakṣyati || 2.57.21 ||

yathā ca manyē durjīva -

mēvaṃ na sukaraṃ dhruvam |

ācchidya putrē niryātē
kausalyā yatra jīvati || 2.57.22 ||

satyarūpaṃ tu tad vākyam
rājāstrīṇām niśāmayan |
pradīpta iva śōkēna
vivēśa sahasā gṛham || 2.57.23 ||

sa praviśyāṣṭamīm kakṣyām
rājānaṃ dīnamāturam |
putrasōkaparidyūna -
mapāśyat pāṇḍurē gṛhē || 2.57.24 ||

abhigamya tamāsīnaṃ
rājānamabhivādya ca |
sumantrō rāmavacanaṃ
yathōktaṃ pratyavēdayat || 2.57.25 ||

sa tūṣṇīmēva tacchrutvā
rājā vidrutamānasaḥ |
mūrchatō nyapatad bhūmau
rāmasōkābhipīḍitaḥ || 2.57.26 ||

tatō'ntaḥpuramāviddham
mūrchatē pṛthivīpatau |
ucchritya bāhū cukrōśa
nṛpatau patitē kṣitau || 2.57.27 ||

sumitrayā tu sahitā
kausalyā patitaṃ patim |

utthāpayāmāsa tadā

vacanaṃ cēdamabravīt || 2.57.28 ||

imaṃ tasya mahābhāga

dūtaṃ duṣkarakāriṇaḥ |

vanavāsādanuprāptaṃ

kasmānna pratibhāṣasē || 2.57.29 ||

adyēmamanayaṃ kṛtvā

vyapatrapasi rāghava |

uttiṣṭha sukṛtaṃ tē'stu

śōkē na syāt sahāyatā || 2.57.30 ||

dēva yasyā bhayād rāmaṃ

nānupṛcchasi sārathim |

nēha tiṣṭhati kaikēyī

viśrabdhaṃ pratibhāṣyatām || 2.57.31 ||

sā tathōktvā mahārājaṃ

kausalyā śōkalālasā |

dharanyāṃ nipapātāśu

bāṣpaviplutabhāṣiṇī || 2.57.32 ||

vilapantīṃ tathā dṛṣṭvā

kausalyāṃ patitāṃ bhuvi |

patiṃ cāvēkṣya tāḥ sarvāḥ

samantād ruruduḥ striyaḥ || 2.57.33 ||

tatastamantaḥ puranādamutthitaṃ

samīkṣya vṛddhāstaruṇāśca mānavāḥ |

striyaśca sarvā ruruduḥ samantataḥ

puraṃ tadāsīt punarēva saṅkulam || 2.57.34 ||

|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmīkiyē ādikāvye

ayōdhyākāṇḍē saptapañcāśaḥ sargaḥ ||